Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

23.2.2021

Ylitarkastaja Outi Leinonen, rajavartio-osasto
Lainsäädäntöneuvos Tiina Ferm, poliisiosasto

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 15/2021 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriön poliisiosaston, rajavartio-osaston ja maahanmuutto-osaston asiantuntijaa etäkuultavaksi sekä sisäministeriön kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä 15/2021 vp. eduskunnalle tartuntatautilain muuttamisesta. Lausunto on valmisteltu sisäministeriön rajavartio-osastolla yhteistyössä ministeriön poliisiosaston ja maahanmuutto-osaston kanssa.

Esityksessä ehdotetaan täsmennyksiä tartuntatautilain pakollista testaamista koskevaan 16 §:ään sekä yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen tai perustellusti sairastuneeksi epäillyn henkilön velvollisuutta antaa itseään koskevia tietoja koskevaan 22 §:ään.

Sisäministeriö katsoo, että hallituksen esityksen tavoitteet ovat kannatettavia. Ehdotettujen pakollisten terveystarkastusten toimeenpano olisi ensisijaisesti tartuntatautiviranomaisen tehtävä. On tärkeää, että terveysviranomaisille säädetään sellaiset toimivaltuudet ja annetaan sellaiset resurssit, että terveysturvallisuus sekä Suomen sisällä että Suomen rajoilla voidaan turvata. Tartuntatautilain säännösten täsmentämisen lisäksi tulisi varmistaa, että säädetyt toimenpiteet pystytään myös käytännön tasolla toteuttamaan tehokkaasti.

Valtioneuvosto on 18.2.2021 tehnyt viimeisimmän päätöksen rajavalvonnan väliaikaisesta palauttamisesta sisärajoille tehdyn päätöksen voimassaolon jatkamisesta. Päätökseen liittyvässä muistiossa todetaan, että Euroopan unionin komissio on jo useasti todennut, että jäsenvaltioiden tulisi luopua sisärajavalvonnasta ja ottaa käyttöön muita korvaavia toimia terveysturvallisuuden varmistamiseksi.

Neuvosto antoi 13.10.2020 suosituksen koordinoidusta lähestymistavasta vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen covid-19-pandemian johdosta ((EU) 2020/1475). Suositukseen hyväksyttiin muutoksia 1.2.2021 ((EU) 2021/119). Suosituksen mukaan vapaan liikkuvuuden rajoitusten on oltava syrjimättömiä ja niitä olisi harkittava ainoastaan silloin, kun jäsenvaltioilla on riittävästi näyttöä siitä, että rajoitukset hyödyttävät kansanterveyttä ja kun on

perusteltua syytä uskoa, että rajoitukset olisivat tehokkaita. Rajoituksista olisi luovuttava heti kun epidemiologinen tilanne sen sallii.

Neuvosto hyväksyi 30.10.2020 suosituksen (EU) 2020/1632, joka laajentaa 13.10.2020 hyväksytyn suosituksen periaatteet kattamaan myös kolmansien maiden kansalaiset, jotka oleskelevat laillisesti EU-alueella.

Sisärajavalvontaa koskevissa valtioneuvoston päätöksissä on otettu huomioon neuvoston 13.10.2020 ja 30.10.2020 antamat suositukset, joiden mukaan rajoituksista olisi luovuttava heti, kun epidemiologinen tilanne sen sallii. Tämän vuoksi sisärajavalvonnan tarvetta ja laajuutta tarkasteltaisiin jatkossakin noin viikon välein epidemiologisen tilanteen ja korvaavien toimien valmiusasteen perusteella.

Jotta Suomi voisi korvata matkustamiseen kohdistuvia rajoituksia kohdennetummilla toimilla, tulisi tartuntatautilain mukaista mahdollisuutta pakolliseen terveystarkastukseen ja tarvittaessa karanteeniin tai eristykseen määräämiseen toteuttaa täysimääräisesti. Tämä edellyttää, että tartuntatautilain mukaista mahdollisuutta määrätä pakollisia terveystarkastuksia tosiasiassa käytetään, ja tarkastukset toteutetaan niiden kohteena olevia henkilöitä velvoittavana. Sisäministeriö katsoo, että viranomaisyhteistyö olisi välttämätöntä tehokkaan testaamisen ja mahdollisesti tarvittavien karanteenipäätösten tekemiseksi.

Hallituksen esitys tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta ei sinällään sisällä tehtäviä poliisille, mutta tartuntatautilain muutos ankkuroituu poliisin tehtäviin lähinnä mahdollisesti pyydettävän virka-avun kautta, sillä tartuntatautiviranomaisille ei ole säädetty toimivaltuuksia hallintopakon käyttöön, jos henkilö kieltäytyy terveystarkastuksesta. Tätä varten tartuntatautiviranomaisen olisi pyydettävä poliisilta, Rajavartiolaitokselta tai esimerkiksi Tullilta virka-apua tartuntatautilain 89 §:n perusteella.

Pakollisesta terveystarkastuksesta kieltäytyminen tai pakollista terveystarkastusta koskevan päätöksen vastainen menettely on kriminalisoitu rikoslain 44 luvun 2 §:n 2 kohdan terveydensuojelurikkomuksena. Rangaistuksen uhka voi osaltaan vaikuttaa pakolliseen terveystarkastukseen määrättyjen käytökseen. Vaikka poliisi olisi hallituksen esityksen mukaisten päätösten osalta ensisijaisesti virka-apuviranomainen, tulee sen hoitaa myös tarvittaessa terveydensuojelurikkomuksen ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskevat tehtävät.

Tartuntatautilain virka-apua koskevaan 89 §:ään lailla 147/2021 säädetty muutos, joka tuli voimaan 22.2.2021, mahdollistaa Rajavartiolaitoksen virka-avun antamisen kunnan ja kuntayhtymän tartuntataudeista vastaavalle viranomaiselle.

Varautumista virka-avun antamiseen vaikeuttaa etenkin se, ettei virka-avun tarvetta ole ennakoitu esityksessä eikä esimerkiksi Poliisihallitusta ole hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa kuultu. Esityksessä on arvioitu vaikutuksia ainoastaan aluehallintovirastoille, kunnille, sairaanhoitopiireille sekä yleisesti terveydenhuoltoon ja sen henkilöstöön.

Tässä yhteydessä on syytä painottaa, että poliisille tuli sekä uusia tehtäviä että virka-apuun liittyviä ylimääräisiä tehtäviä 22.2.2021 voimaan tulleen tartuntatautilain muutosten myötä. Uusista tehtävistä aiheutuvien resurssikysymysten lisäksi poliisin perustoimintojen turvaaminen lisääntyvässä

toimintakentässä on erityisen tärkeää. Perustoimintojen turvaaminen tulisi varmistaa poliisin lisäresursseilla erityisesti siinä tilanteessa, jossa uudet virka-apuperusteisesti hoidettavat tehtävät veisivät merkittävän osan niistä henkilöresursseista, jotka poliisilla on käytössään päivittäisten perustoimintojen hoitamiseksi.

Tartuntatautilain aiemman muutoksen yhteydessä ei sisäministeriön näkemyksen mukaan tarkasteltu riittävästi virka-apuun liittyviä toimivaltuuskysymyksiä. Myöskään tähän hallituksen esitykseen ei ole otettu toimivaltuuksia koskevia muutosesityksiä.

Huolta aiheuttaa resurssien riittävyys erityisesti siinä tilanteessa, että sisärajavalvonta poistuisi ja pakollisen terveystarkastuksen määrät kasvaisivat. Terveysviranomaisen resurssit tulisi kohdistaa terveydenhuollon ammattihenkilön pätevyyksiä vaativiin toimenpiteisiin. Terveysviranomaista olisi mahdollista tukea esimerkiksi siten, että virka-apuviranomainen osallistuisi testauspisteen käytännön järjestelyyn ja matkustajavirtojen ohjaamiseen.

Näiden toimenpiteiden toteuttaminen Rajavartiolaitoksen antamana virka-apuna edellyttää että, Rajavartiolaitoksen toimivaltuutta liikenteen ohjaamiseen ja kulkuneuvon pysäyttämiseen täsmennetään siten, että se olisi mahdollista voimassa olevan rajavartiolain 38 §:ssä lueteltujen tehtävien lisäksi myös virka-aputehtävässä.

Ulkorajojen rajanylityspaikoilla Rajavartiolaitoksella ovat rajavartiolain yleisten toimivaltuuksien lisäksi käytettävissä kaikki rajanylityspaikkaan ja rajavalvontaan kytkeytyvät toimivaltuudet. Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet sisärajoilla ovat ulkorajoja vastaavat silloin, kun sisärajavalvonta on palautettu. Kun sisärajavalvonta loppuu, käytössä olevat toimivaltuudet on arvioitava siitä näkökulmasta, mitä toimivaltuuksia voidaan käyttää virka-apua annettaessa.

Rajavartiolain yleiset toimivaltuudet ovat käytettävissä laissa säädetyin edellytyksin kaikissa yksittäisissä virkatehtävissä ja siten myös virka-aputehtävissä. Tällaisia ovat muun muassa henkilöllisyyden selvittäminen, rajavartiomiehen käskyvalta, turvallisuustarkastus ja voimakeinojen käyttäminen. Sen sijaan tiettyyn tehtävään (esim. rajavalvonta) tai paikkaan (esim. rajanylityspaikka) sidotut toimivaltuudet ovat käytettävissä vain kyseisissä tehtävissä tai paikassa.

Terveysturvallisuustoimenpiteisiin liittyvä neuvonta (esim. pakollisesta terveystarkastuksesta informointi ja tarkastukseen ohjaaminen) ei edellytä erityisiä toimivaltuuksia. Käytännössä kuitenkin neuvonta olisi esimerkiksi maantieliikenteessä vaikea toteuttaa, koska kulkuneuvon pysäyttämistä pyytämällä ja vapaaehtoisesti ei ole mahdollista suorittaa sillä tavalla, että toimenpiteen vapaaehtoisuus kävisi ilmi. Rajavartiolaitoksella ei ole tällä hetkellä toimivaltuutta liikenteen ohjaamiseen ja kulkuneuvon pysäyttämiseen virka-aputehtävässä.

Sisäministeriö esittää, että tartuntatautilakiin lisättäisiin uusi 89 a §, joka eduskunnan harkinnan mukaisesti voisi olla voimassa myös määräajan, seuraavasti:

89 a §

Toimivaltuudet tartuntatautilain mukaisessa virka-aputehtävässä

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rajavartiolaitoksella on tartuntatautilain (1227/2016) 89 §:ssä tarkoitetun virka-aputehtävän suorittamiseksi oikeus pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä noudattaen, mitä rajavartiolain 38 §:ssä säädetään.